

Željko Lovrinčević,
Davor Mikulić i
Biserka Nikšić Paulić*

UDK 338.96:338.4:339(497.5)

Izvorni znanstveni rad

PROCJENA VELIČINE NESLUŽBENOG GOSPODARSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ U RAZDOBLJU 1998.-1999. PREMA PRISTUPU EUROSTATATA¹

Autori su prikazali rezultate procjene sive ekonomije u Hrvatskoj od godine 1998. do 1999. po djelatnostima i oblicima sive ekonomije. Osnovna metodologija korištena u procjeni veličine sive ekonomije je pristup Eurostata, koji daje okvir za procjenu neslužbenog gospodarstva i posebno je prilagođen zemljama u tranziciji. Posebnu su pozornost poklonili i različitim nužnim metodološkim prilagodbama obuhvata kako bi se dobila, po međunarodnoj metodologiji usporediva, vrijednost ukupnog dohotka stvorenog na teritoriju Republike Hrvatske. Kao zasebna kategorija je prikazan dohodak stvoren ilegalnim aktivnostima.

Uvod

Sustav nacionalnih računa skup je međusobno povezanih računa koji prikazuju odvijanje ekonomskih pojava na teritoriju neke države. Kao takav on predstavlja dragocjenu statističko-dokumentacijsku osnovicu za praćenje, analizu i usmjerivanje gospodarskih tokova u željenom smjeru. Za mogućnost kvalitetne analize i za donošenje ispravnih odluka o ekonomskoj politici potrebno da on bude

---

* Ž. Lovrinčević, doktor znanosti, znanstveni suradnik u Ekonomskom institutu, Zagreb. D. Mikulić, doktor znanosti, znanstveni suradnik u Ekonomskom institutu, Zagreb. B. Nikšić Paulić, dipl. ekon., savjetnica u Državnom zavodu za statistiku RH, Zagreb. Članak primljen u uredništvu: 22. 1. 2002.

¹Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb, započeo je godine 2001. s projektom procjene neslužbenog gospodarstva u Republici Hrvatskoj po metodologiji Eurostata, kojom se u zemljama kandidatima nastoji osigurati sveobuhvatnost (engl. exhaustiveness) nacionalnih računa. Time se omogućuju objektivnije usporedbe o dosegutoj razini

sveobuhvatan, odnosno da obuhvaća sve transakcije. Stoga međunarodne organizacije i nacionalni statistički uredi u posljednje vrijeme ulažu posebne napore da bi se osiguralo da se primjenom specifičnih metoda osigura sveobuhvatnost i usporedivost podataka o makroekonomskim kategorijama. Primjenom takvih metoda zapravo se prelazi s tradicionalnog koncepta obračuna nacionalnih računa sumiranjem registriranih (prijavljenih) ekonomskih aktivnosti, na sveobuhvatan koncept obračuna koji bi morao omogućiti bilježenje svih ekonomskih aktivnosti, bez obzira prijavljuju li ih ekonomske jedinice ili ne.

U ovome se radu za procjenu neslužbenog gospodarstva primjenjuje predloženi okvir Eurostata za procjenu neslužbenog gospodarstva koji je posebno prilagođen zemljama u tranziciji. U velikoj mjeri procjena se zasniva na korištenju usporednih podataka o zaposlenosti na osnovi službenih (administrativnih) izvora i na osnovi podataka iz ankete o radnoj snazi. U skladu s međunarodnim preporukama posebna se pozornost poklanja i različitim metodološkim prilagodbama da bi se omogućilo sagledanje ukupnog dohotka stvorenoga na teritoriju Republike Hrvatske. Tako je procijenjen i dohodak koji proizlazi iz problema obuhvata u izvorima podataka korištenima za obračun BDP-a, i dohodak stvoren nelegalnim aktivnostima.

Metodologija procjene sive ekonomije - klasične znanstvene metode i pristup eurostata

Metode za procjenu veličine sive ekonomije možemo podijeliti na klasične znanstvene i ostale metode. Kod klasičnih znanstvenih metoda razlikujemo izravne metode, neizravne metode i uzročne modele procjene veličine sivog gospodarstva. Od ostalih je metoda, najznačajniji takozvani pristup Eurostata, koji se koristi nekima od klasičnih metoda, poput metode radne snage, ali ih značajno nadopunjuje i drugim sekundarnim izvorima podataka, osobito iz sustava nacionalnih računa. U nastavku je u prvome dijelu prikazan kraći pregled znanstvenih metoda s posebnim osvrtom na metodu radne snage i teorijski pristup Eurostata.

---

razvika pojedinih zemalja, ali se omogućuje i daljnje poboljšanje statističkih izvora, ako se uoči da postojeći izvori nisu zadovoljavajući u pojedinim segmentima. Ovdje su ukratko prikazani metodologija i prvi rezultati istraživanja, a autori su pokušali povezati pristup Eurostata s klasičnim znanstvenim metodama da bi zainteresiran čitatelj lakše utvrdio razlike i sličnosti različitih znanstvenih i statističkog pristupa pri utvrđivanju opsega sive ekonomije u Republici Hrvatskoj u razdoblju između godina 1998.-1999.

Znanstvene metode

Postoje brojne znanstvene metode za procjenu neslužbenog gospodarstva. Prema brojnosti i različitosti pristupa raznih istraživača može se zaključiti kako ne postoji univerzalni pristup, koji bi se mogao primijeniti na više zemalja, pa čak ni na jednu zemlju u različitim razdobljima. O specifičnostima gospodarstva, poreznom i pravnom sustavu ovisi i optimalna metoda ocjenjivanja u svakom pojedinom slučaju.

Prema zajedničkim značajkama i autorima primijenjene se metode mogu klasificirati na ovakav način (Smith i Wied-Nebbeling, 1986): (a) Izravne metode: - ankete (Allenbach), - porezna statistika. (b) Neizravne metode: - razlika porezne statistike i nacionalnih računa (Petersen), - razlika primitaka i izdataka - makropristup (MacAfee), - razlika primitaka i izdataka - mikropristup (Dinot i Morris), - tržište radne snage (Contini, Langefeldt), - gotovina u optjecaju (Gutmann), - velike novčanice u optjecaju (Freud), - metoda transakcija (Feige), - metoda uporabe podataka o inputima. (c) Uzročni modeli: - potražnja za gotovim novcem (Tanzi), - determinante/indikator (Frey).

Zašto klasične znanstvene metode procjene sive ekonomije nisu dovoljne za izradu statističkih pokazatelja

Rezultati znanstvenih metoda sasvim sigurno upućuju na moguću razinu neslužbenog gospodarstva u pojedinim zemljama, a njihove su prednosti i nedostaci vezani uz opravdanost uvedenih pretpostavki koje su potrebne za provođenje pojedinih metoda. To je kod monetarnih metoda, primjerice, pretpostavka o tome da se većina transakcija u svojoj ekonomiji provodi u gotovini, pa porast gotovine u optjecaju (u apsolutnom ili u relativnom iskazu) upućuje i na porast sive ekonomije. Kod metode procjene preko inputa električne energije u kućanstvima pretpostavka je da se “viškom” inputa koristi isključivo u proizvodnim aktivnostima u svojoj ekonomiji. O opravdanosti korištenih pretpostavki i ovisnosti rezultata o korištenim pretpostavkama, raspoloživa je brojna literatura². Radi razumijevanja složenosti problema navodimo prikaz međuovisnosti rezultata i korištenih pretpostavki na primjeru monetarnih metoda i metoda inputa (električne energije).

---

⁵ Podrobniji pregled ostalih metoda i njihovih upotreba, i nedostataka i prednosti upotrebe pojedinih metoda čitatelj može pronaći u brojnim radovima različitih istraživača, na primjer vidjeti Enste, Shneider (2000.), i u studiji Insituta za javne financije, Zagreb “Neslužbeno gospodarstvo u Republici Hrvatskoj” (1997.).

Tako je kod monetarnih metoda moguće da povećana količina gotovog novca u optjecaju bude posljedica povećanog obujma sive ekonomije, ali može biti i posljedica novih i izmijenjenih monetarnih instrumenata. Uvođenjem različitih novih financijskih instrumenata sve se više gubi razlika između novca i ostalih depozita. Druga je slabost te metode to što se preferencije držanja gotovine kontinuirano mijenjaju, ne samo kao posljedica razvitka sive ekonomije, već i kao posljedica kretanja kamatnih stopa, gospodarskih ciklusa i izvanekonomskog okružja (političkih kriza i slično). Treća slabost jest valutna supstitucija, odnosno korištenje drugih valuta za domaća plaćanja. Količina vlastita novca u upotrebi u drugim zemljama, jednako kao i tuđeg novca u upotrebi u zemlji izrazito je teška varijabla za procjenu. Tako se u RH za dio plaćanja u neformalnom, pa čak i u formalnom gospodarstvu (kupnja stanova, automobila ili drugih trajnih dobara), koristi njemačkom markom, a procjene o količini DEM korištenoj u RH veoma su različite. Isto se tako hrvatskom kunom koristi za neke od transakcija u susjednim državama (uglavnom na području Bosne i Hercegovine, gdje je većina stanovništva hrvatske nacionalnosti).

Slično tomu, procjena sive ekonomije preko proizvodnog inputa (električne energije) ima nedostatak u tome što se zasniva na pretpostavci da povećana potrošnja nekog inputa u kućanstvima (uglavnom električne energije) upućuje na povećani obujam sive ekonomije. No, povećana potrošnja istovremeno može biti i posljedica povećane upotrebe različitih električnih uređaja u kućanstvima, a to je slučaj pogotovo u tranzicijskim zemljama, gdje su različiti električni uređaji za kućanstva sada mnogo dostupniji nego prije desetak godina.

Pored nedostatka korištenja upitnih pretpostavki, znanstvene metode u procjeni veličine sive ekonomije imaju još dva nedostatka. To su mogućnost procjene veličine neslužbenog gospodarstva samo na razini ukupnog nacionalnog gospodarstva, a ne i po djelatnostima, i velike razlike u rezultatima istraživanja (Tablica 1.) dinamike i razine sive ekonomije. Razlike u rezultatima dobijenim različitim pristupima ponekad su veoma značajne, pa tako, primjerice u Italiji, procjena preko porezne revizije i razlike rashoda i dohotka iznosi oko 4%, dok neke od monetarnih metoda upućuju na postojanje sive ekonomije od gotovo 35%. Osim razine sive ekonomije, procjene se razlikuju i po kretanju u pojedinim godinama, što bi moglo ozbiljno ugroziti pouzdanost službene statistike u slučaju primjene takvih metoda.

No, to istovremeno ne znači da se nekim metodama nije moguće izravno ili neizravno koristiti kao pomoćnim ili glavnim alatom pri uključivanju sive ekonomije u službeni statistički sustav, a to je osnovni pristup Eurostata koji je prikazan u nastavku. Tu su posebno značajne metoda procjene preko radne snage i metoda procjene preko neusklađenosti u nacionalnim računima, kojima se često koriste i u statističkim uredima.

Tablica 1.

USPOREDBA REZULTATA PROCIJENJENOG NESLUŽBENOG
GOSPODARSTVA ZA PET OECD ZEMALJA, PRIMJENOM DEVET
RAZLIČITIH METODA ZA RAZDOBLJE 1981.-1985.

Obujam neslužbenog gospodarstva (u % BDP-a)					
Metoda	Kanada	Njemačka	Velika Britanija	Italija	SAD
Anketa kućanstava	1,3	-	-	-	5,6
Porezna revizija	2,9	-	-	3,9	8,2
Razlika rashoda i dohotka	-	13,4	4,2	4,3	6,1
Podaci					
o zaposlenosti	-	34,0	-	18,4	-
Metoda inputa ^a	11,2	14,5	13,2	19,3	9,9
Metoda Tanzi	8,8	9,2	8,5	17,5	5,3
Metoda Gutmann	11,2	-	6,2	29,3	14,6
Transakcijski pristup (Feige)	15,4	29,3	15,9	34,3	21,2
MIMIC ^b	8,7	8,2	8,0	10,5	8,2

NAPOMENE: Izvore vidjeti u Ernste, Shneider (2000).

^a Razdoblje 1986.-1990.

^b MIMIC (Multiple indicators/multiple causes) razdoblje 1976.-1980.

U ovome se radu od gore navedenih znanstvenih metoda za procjenu sive ekonomije koristimo neizravnom metodom koja se zasniva na kretanjima na tržištu radne snage u Hrvatskoj³, a makropristup neusklađenosti u nacionalnim računima prikazan je u radu Madžarević-Šujster, Mikulić (2001.). Teorijski pristup Eurostata procjeni sive ekonomije prikazan je u sljedećem poglavlju.

³ Ibidem.

Metoda tržišta radne snage za procjenu sive ekonomije

Ova se metoda zasniva na analizi razlike između službeno zabilježenih i očekivanih ekonomskih stopa aktivnosti. Očekivane stope ekonomske aktivnosti zasnivaju se na stopama zabilježenima u referentnim godinama za koje se vjeruje da nisu bile podložne pogreškama pri kvantificiranju koje bi proizlazile iz postojanja neslužbenog gospodarstva. Osim referentnog razdoblja za određivanje stvarnih stopa aktivnosti, u nekim se slučajevima koriste i stopama zabilježenima u zemljama sa sličnom gospodarskom strukturom.

Metodu su razvili talijanski ekonomisti u sedamdesetim godinama, oni su uočili da je stopa aktivnosti (udio aktivnog u ukupnom stanovništvu) mnogo niža u Italiji nego u drugim zapadnim zemljama. Štoviše, apsolutni broj registriranih zaposlenih kontinuirano se smanjivao.

U posljednjih dvadesetak godina razvijen je novi okvir za analizu tržišta radne snage - ankete o radnoj snazi. Te ankete danas u velikoj mjeri nadopunjuju stariji "klasičan" pristup. Naime, i dalje je koncept sličan, jer se prati razlika između službeno zabilježenih i očekivanih stopa aktivnosti, koje ovog puta potječu iz anketa.

Budući da je kod te metode uvijek riječ o utvrđivanju razlike između službeno zabilježenih i očekivanih stopa aktivnosti na osnovi određenih pretpostavki, potrebno je uvijek najprije utvrditi globalni okvir kojim definiramo potencijalnu veličinu neslužbenog gospodarstva. Taj okvir čine: (I.) *Neaktivna populacija*: (1.) Nije raspoloživa za uključivanje u radnu snagu. (2.) Raspoloživa za uključivanje u radnu snagu. (II.) *Nezaposleni (službeno evidentirani)*: (1) Ne rade. (2) U razdoblju potrage za stalnim zaposlenjem, rade povremeno. (III.) "*Službeno*" *zaposleni (sa socijalnim osiguranjem)*: (1) Na jednom radnom mjestu. (2) Više radnih mjesta. (IV.) *Stranci s nereguliranim statusom (u radnoj dobi)*. ***Ukupno stanovništvo = I + II + III + IV***

Da bi se na osnovi te metode ustanovio ukupan dohodak koji pripada neslužbenom gospodarstvu, potrebno je unijeti dodatnu pretpostavku o usporednoj proizvodnosti zaposlenih i o broju radnih sati.

Radi izbjegavanja veoma krute pretpostavke o jednakim stopama u razdoblju za koji se provodi procjena i u referentnom razdoblju ili u referentnoj zemlji i pretpostavke o ukupnom radnom vremenu, koristi se kao dodatnim pokazateljima rezultatima anketa o radnoj snazi koje u programu redovnog statističkog istraživanja provodi većina zemalja.

Osim nedostatka vezanog uz referentno razdoblje, odnosno referentna gospodarstva, upitna je i pretpostavka o usporednoj proizvodnosti. Postoje suprotstavljena stajališta o proizvodnosti rada u neslužbenom gospodarstvu. Tako postoje mišljenja da je skriveni rad, zbog toga što u pravilu donosi izravnu korist zaposlenome, proizvodniji od službenoga. Sa druge je strane, zato što se ponekad

radi o nastavku rada u skrivenoj ekonomiji nakon odrađenog radnog vremena u službenoj ekonomiji, opravdano smatrati da će zbog umora i zasićenosti takav rad biti manje proizvodan. Iako se znanstveno ne može provjeriti, pretpostavkom o istoj razini proizvodnosti u službenom i u neslužbenom gospodarstvu, još se uvijek najčešće koristi u istraživanjima neslužbenog gospodarstva. Pritom se u utvrđivanju proizvodnosti u službenom gospodarstvu proizvodnost u malim poduzećima uzima kao indikator, jer se kod neslužbenog gospodarstva radi upravo ponajprije o takvim jedinicama.

Pristup Eurostata

U pilot-projektu Eurostata za zemlje-kandidate za pristupanje toj organizaciji ponuđene su dvije varijante klasifikacije⁴:

- T1: Nezabilježeno zbog statističkih razloga (neodaziv).
- T2: Nezabilježeno zbog statističkih razloga (ne ažurni registri).
- T3: Nezabilježeno zbog statističkih razloga (subjekti nisu registrirani).
- T4: Nezabilježeno zbog ekonomskih razloga (podizvještavanje).
- T5: Nezabilježeno zbog ekonomskih razloga (subjekti nisu registrirani).
- T6: Neformalni sektor (neregistrirani subjekti, podizvještavanje).
- T7: Nelegalne aktivnosti.
- T8: Ostali oblici neobuhvaćanja BDP.

Navedena klasifikacija nije obvezna, već je zemljama koje sudjeluju u projektu dana sloboda da je prilagode prema vlastitim gospodarskim uvjetima i u skladu sa pravnom regulativnom. Ponuđena je i alternativna raščlamba⁵: TT1: Nezabilježeno zbog statističkih i ekonomskih razloga - neodaziv, projiciranje na total, prilagodbe registara. TT2: Nezabilježeno zbog statističkih i ekonomskih razloga - podizvještavanje. TT3: Nezabilježeno zbog statističkih i ekonomskih razloga - proizvodne jedinice nisu obuhvaćene. TT5: Nelegalne aktivnosti. TT6: Ostali oblici neobuhvaćanja BDP.

---

⁴ Vidjeti OECD, 2001., te Hein, 1998.

⁵ Vidjeti Hein, 1998.

Nije jednostavno, a ponekad ni moguće, svrstati pojedine pojavne oblike neobuhvaćenog BDP u odgovarajuće skupine. Također je moguće primijeniti drugačija razgraničenja između zabilježenog gospodarstva u različitim zemljama. Uvažavajući stajalište praktičnosti, mnogo je važnije obuhvatiti sve pojavne oblike nego potpuno razriješiti probleme klasificiranja. Tako je moguće neke oblike neobuhvaćanja svrstati pod ne samo jednu od gore navedenih skupina, ako njihove značajke nisu dostatne za nedvosmisleno klasificiranje. No, odstupanja od navedenih kategorija potrebno je objasniti i dokumentirati.

Identifikacija oblika aktivnosti neobuhvaćenih u BDP

Da bi se utvrdio mogući iznos neobuhvaćenog BDP u pojedinoj zemlji, preporučena je primjena više raspoloživih metoda verifikacije. Pritom se primjenjuju ovi postupci:

a) Potrebno je detaljno istražiti pouzdanost bazičnih statistika, pa u skladu s time analitičari s područja nacionalnih računa moraju poznavati obuhvatnost i pouzdanost svih bazičnih statistika.

b) Rezultati koji se odnose na područje nacionalnih računa moraju biti verificirani korištenjem više raspoloživih metoda obračuna. Svaku je komponentu potrebno preispitati primjenom svih raspoloživih izvora podataka. Pri izvedbi navedenoga projekta naglašena je potreba posvetiti posebnu pozornost područjima u kojima postoji mogućnost pojave znatnijih pogrešaka, kao što su primjerice, poljoprivreda, građevinarstvo, trgovina, finalna potrošnja kućanstava i slično.

c) Potrebno je poduzeti usporednu (cross-check) analizu na razini ukupnog gospodarstva i po granama, koristeći se podacima o zaposlenosti ili integriranom input-output okviru.

Nezabilježeni BDP zbog statističkih razloga (neodaziv) - T1

Ova se vrsta nezabilježenog dohotka može opisati kao rezultat neobuhvaćanja jedinica zbog neodaziva na statistička istraživanja.

Da bi dohodak takvih jedinica ipak bio obuhvaćen, moguće je koristiti se podacima sličnih jedinica (o djelatnosti, veličini i sličnom), podacima iz prijašnjih godina, ili drugim odgovarajućim podacima (primjerice iz drugih izvora). Sljedeća

metoda za uklanjanje ovog nedostatka jest primjena alternativnog oblika projiciranja na total, odnosno korekcija koeficijenata za projiciranje. Uz to, moguće je osigurati njihovo obuhvaćanje postupcima verifikacije na globalnoj razini.

Taj je oblik neobuhvaćanja dohotka veoma značajan. Potrebno je poznavati ukupnu populaciju (skup) aktivnih jedinica i obuhvat bazičnih statistika, a za to su potrebna dalja saznanja o razlozima neobuhvata⁶.

Nezabilježeno zbog statističkih razloga (neažurni registri) - T2

Ova se vrsta neobuhvaćanja javlja zbog neažurnih registara. Značajni problemi javljaju se pri korištenju takvih neodgovarajućih podataka o populaciji za određivanje ukupnoga broja proizvodnih jedinica, i za definiranje uzorka.

Osim potpunog izostanka jedinice iz registra, moguće je da podaci u registru za određenu jedinicu budu neažurni, odnosno neispravni. Primjerice, jedinica može postati neaktivna (privremeno ili trajno), ili, pak, promijeniti veličinu ili opseg aktivnosti.

Za rješavanje toga nedostatka Eurostat predlaže primjenu sljedećih metoda: - detaljno istraživanje kvalitete registra povezano s procjenama eksperata; - usporedba različitih statističkih i administrativnih izvora (poželjno na razini jedinice); - osiguranje potpunosti obuhvata na osnovi postupaka verifikacije na razini globala.

Nezabilježeno uslijed statističkih razloga (subjekti nisu registrirani) - T3

U ovu se skupinu svrstava neobuhvaćanje jedinica koje se ne nalaze u registru, bilo zbog toga što ne prelaze određeni prag za svrstavanje u registar, bilo zbog činjenice da određene aktivnosti uopće nisu obuhvaćene registrom. Istovremeno, do neobuhvaćanja u registar može doći u slučaju nastanka novih jedinica u tekućem razdoblju, a vrijedi i suprotno - neke jedinice mogu u tijeku godine izaći iz registra.

Za uključivanje prije nezabilježenoga dohotka zbog takvih razloga, primjenjuju se prema preporuci Eurostata, ove metode: - prilagodba za dohodak jedinica koje nisu obuhvaćene zato što ne prelaze potreban prag po nekom od kriterija za uključivanje u registar, a na osnovi alternativnih izvora, odnosno procjene eksperta;

---

⁶ Moguće je da ekonomska jedinica više nije aktivna. U tom bi slučaju eventualna korekcija upotrebom procjene dovela do precjenjivanja ukupnoga dohotka.

- usporedba različitih statističkih i administrativnih izvora (poželjno na razini jedinice); - procjena zasnovana na broju novonastalih i zatvorenih (neaktivnih) jedinica; - osiguranje potpunosti obuhvata na osnovi postupaka verifikacije na razini ukupnog gospodarstva.

Nezabilježeno zbog ekonomskih razloga (podizvještavanje) - T4

Do pojave nezabilježenog dohotka zbog podizvještavanja zbog ekonomskih razloga dolazi u slučaju kada jedinice podcjenjuju iznos prihoda, odnosno u terminima nacionalnih računa bruto proizvodnje, odnosno kada precjenjuju iznos međufazne potrošnje. Razlog zbog kojeg jedinice izvještavaju na takav način jest pokušaj porezne evazije, pri čemu jedinice uobičajeno prijavljuju usporedive podatke poreznoj upravi i statističkim službama. Prilagođeni podaci predaju se ne samo poreznoj upravi, već i statističkoj službi, jer se vjeruje da se i podacima s primarnom uporabom statističkog izvještavanja može izravno ili neizravno koristiti za otkrivanje porezne evazije.

Da bi bio postignut potpuni obuhvat dohotka, u ovom se slučaju mogu primijeniti sljedeće metode: - korištenje informacija iz poreznih revizija; - usporedba podataka o prihodima iz statističkih i poreznih izvora (i iz raspoloživih alternativnih izvora); - usporedba nadnica i plaća i mješovitog dohotka po zaposlenom po djelatnosti i poželjno prema veličini; - usporedba udjela međufazne potrošnje za različite podskupine jedinica koje su aktivne u istoj djelatnosti, ali s različitom veličinom, s različitim oblikom vlasništva, i s različitim pravnim statusom (pravne i fizičke osobe).

Taj oblik nepotpunosti podataka o BDP može biti najznačajniji oblik neslužbenog gospodarstva. Pouzdane informacije iz poreznih revizija vjerojatno će biti najkorišteniji izvor za identificiranje takve pojave, no pri korištenju takvih podataka javlja se druga skupina problema, koja se odnosi na metode projiciranja na populaciju.

Nezabilježeno zbog ekonomskih razloga (subjekti nisu registrirani) - T5

Do podcjenjivanja dohotka može doći zbog toga što neke jedinice (ili njihovi dijelovi) nisu registrirani zbog jasne namjere takvih jedinica da se ne registriraju.

Taj se problem prema Eurostatu može razriješiti isključivo upotrebom postupaka verifikacije na razini ukupnoga gospodarstva.

Neformalni sektor (neregistrani subjekti, podizvještavanje) - T6

Neformalnim se sektorom smatraju jedinice koje nisu obuhvaćene u statističkim istraživanjima zato što njihova registracija nije regulirana ni jednim administrativnim propisom. Tu se uglavnom radi o poljoprivrednoj proizvodnji u nepoljoprivrednim kućanstvima (za vlastitu upotrebu), o proizvodnji ostalih dobara u kućanstvu za vlastitu upotrebu, o izgradnji stambenih zgrada u vlastitoj režiji kućanstava, i o povremenim i privremenim aktivnostima, poput rada prema ugovoru o djelu i slično. U kategoriju neformalnog gospodarstva ubrajamo i aktivnost osoba s dodatnim poslom (uglavnom samozaposleni), i jedinice koje dio proizvodnih aktivnosti čak i prijavljuju poreznim vlastima, ali nisu formalno registrirane⁷.

Metode za uključivanje takve vrste jedinica, pored verifikacije na razini ukupnog gospodarstva, odnose se na procjenu neformalnih aktivnosti kućanstva na osnovi rezultata ankete kućanstava i drugih administrativnih izvora, poput, primjerice, upotrebom podataka o izdanim građevinskim dozvolama i slično.

Nelegalne aktivnosti - T7

Poseban oblik neobuhvaćenog dohotka odnosi se na dohodak stvoren nelegalnim aktivnostima. Zbog pretpostavke da takvi dohoci u zemljama EU ne prelaze 1% BDP, takvi su dohoci prema konvenciji⁸ isključeni iz analize. Moguće je da u tranzicijskim zemljama takva vrsta dohodaka bude značajnija, pa bi u tom slučaju i takvi dohoci morali biti uključeni u sklopu posebnog istraživanja o nelegalnim aktivnostima.

Ostali oblici neobuhvaćanja BDP - T8

Ostali oblici mogućeg podcjenjivanja stvarne veličine neslužbenog gospodarstva odnose se na sljedeće: proizvodnja za vlastitu finalnu upotrebu, napojnice, nadnice i plaće u naturi, vrednovanje prilagodbi za neobuhvaćen dio dohotka, porezi i subvencije na proizvode, pouzdanost metoda količina-cijena i proizvodne bilance.

---

⁷ Takve se jedinice mogu svrstati i u T4.

⁸ Iako bi prema SNA 1993. i ESA 1995. morali biti uključeni.

Svakako je u sklopu istraživanja o proizvodnji za vlastitu finalnu upotrebu potrebno uključiti i proizvodnju poljoprivrednih i drugih proizvoda u kućanstvima s namjenom upotrebe za vlastitu finalnu potrošnju, stambene usluge zajedno s uključenim investicijama u stanovanje, izgradnju u vlastitoj režiji, uključujući investicije u poljoprivredi i u drugim sektorima, i proizvodnju strojeva i opreme za vlastitu upotrebu.

U djelatnostima hoteli i restorani, osobne usluge, usluge popravaka, i u dijelu finansijskih usluga vjerojatna je pojava dodatnog plaćanju usluge u obliku napojnica. Na osnovi podataka iz anketa kućanstava, na osnovi posebnih istraživanja i procjene stručnjaka, usporedbom s plaćama i nadnicama u drugim djelatnostima kao i eventualnim poreznim pravilima, ukupan bi iznos napojnica morao biti procijenjen, da ne bi došlo do podcjenjivanja ukupnoga dohotka.

Nadnice i plaće u naturi mogu se podijeliti na dobra i usluge iz vlastite proizvodnje koje poslodavac predaje zaposlenicima, i na dobra i usluge drugih proizvođača, nabavu kojih financira poslodavac.

Posebnu je pažnja isto tako potrebno posvetiti vrednovanju različitih oblika nezabilježene dohotka. Pri izbjegavanju plaćanja PDV bez suglasnosti kupca, valjalo bi primjenjivati tržišnu cijenu koja obuhvaća i PDV⁹. Za ostale vrste utaje pri kojima se vrijednost utajenog poreza uobičajeno raspodjeljuje između kupca i prodavača, valjalo bi, zapravo, upotrijebiti cijenu između bazične i tržišne, ovisno o procijenjenom iznosu utajenog poreza koji ostaje proizvođaču.

Drugi problem vezan uz vrednovanje proistječe iz upotrebe podataka u bazičnim cijenama iz istraživanja proizvođačkih jedinica, a sa druge strane, podataka o iznosu poreza i subvencija iz ostvarenja proračuna. U tom smislu valja posebno istražiti konzistentost obračuna s pravilima iz ESA 1995. i proizvodnog i rashodnog pristupa.

Za neke djelatnosti u kojima se može pojaviti problem sveobuhvatnosti i pouzdanosti, a proizvodnja kojih se procjenjuje korištenjem podataka o fizičkoj proizvodnji i prosječnim cijenama, posebna se pozornost mora posvetiti potpunosti obuhvata proizvoda.

Metode za osiguranje sveobuhvatnosti na razini ukupnoga gospodarstva

Isti oblici neobuhvaćanja javljaju se na proizvodnoj i na rashodnoj strani BDP. Ovdje bi bilo potrebno posebno analizirati kako se prilagodbe na proizvodnom

---

¹² Koji prodavač, zapravo, i naplaćuje, ali ne prosljeđuje poreznim vlastima.

pristupu odražavaju na rashodni, i opisati dalje prilagodbe rashodnih komponenti (koje se opet odražavaju na proizvodni pristup).

Na ovoj se strani posebna pozornost kao potencijalnom izvoru nezabilježnog dohotka mora posvetiti procjeni finalne osobne potrošnje, i investicijama. Za obračun osobne potrošnje valja se koristiti svim raspoloživim izvorima, s izračunom na detaljnoj razini, jer je poznato da nijedan izvor (bilo anketa kućanstava ili podaci o trgovini na malo) nije potpun u smislu pružanja sveobuhvatnih i vjerodostojnih podataka u kvantitativnom i kvalitativnom smislu. Metode za osiguranje sveobuhvatnosti za aktivnosti s područja investicija istovrsne su kao i one koje su analizirane u sklopu proizvodnog pristupa. Pozornost je potrebno posvetiti i sveobuhvatnosti podataka o izvozu i uvozu dobara i usluga.

Sve zemlje članice Eurostata moraju pripremiti podatke o zaposlenosti u skladu s demografskim izvorima (tj. Anketom radne snage i/ili Popisom stanovništva). Ako se izvor za demografske podatke ne podudara s konceptom stanovništva s konceptom rezidentnosti, prvo se mora obaviti istraživanje kojim će podaci iz tih izvora biti svedeni na to načelo. U slučaju da se zemlje, pored drugih korekcija, koriste i podacima o zaposlenosti, radi postizanja sveobuhvatnosti nacionalnih računa, potrebno je detaljno argumentirati način na koji je izbjegnuto preklapanje, i na koji je postignut potpuni obuhvat.

Osim korištenja podataka o zaposlenosti, kao metode za osiguranje sveobuhvatnosti na globalnoj razini, koristi se i postupkom usklađivanja BDP prema barem dva neovisna pristupa, i to na što je moguće nižoj razini agregiranosti. Usklađivanje na veoma agregiranoj razini ne pruža dodatna saznanja o mogućoj nekonzistentnosti ili o problemu sveobuhvatnosti, ali će takva saznanja proisteci iz istraživanja na detaljnijoj razini. Stoga je primjena input-output okvira najbolja metoda za usklađivanje, iako i ona sama po sebi ne omogućuje izravno mjerenje razine sveobuhvatnosti, već njezina primjena ovisi o kvaliteti inputa.

Procjena sive ekonomije u RH - empirijski rezultati

Nezabilježeno zbog statističkih razloga - T1, T2 i T3

U Republici Hrvatskoj postoji svojevrsna dihotomija između standardnih statističkih izvora podataka u okviru sustava bazičnih granskih statistika i godišnjih statističkih izvješća koje za potrebe izračuna godišnjeg BDP prikuplja Zavod za platni promet (ZAP).

U okviru standardnog statističkog sustava bazičnih statistika sasvim sigurno postoje brojni problemi vezani uz neažurne registre i neodaziv, a zbog zakonske je

obveze registriranja svih pravnih osoba, osim kod drugih ovlaštenih tijela i kod DZS, problem sa statistički neregistriranim jedinicama zanemariv i proistječe više iz statutarnih promjena pravnih jedinica, nego iz samog neregistriranja. Pojedine djelatnosti uopće nisu obuhvaćene standardnim sustavom bazičnih statistika vezano uz inpute potrebne za obračun BDP (bruto proizvodnja, intermedijarna potrošnja, dodana vrijednost). To su djelatnosti poslovnih (djelatnosti K i J NKD-a), javnih (djelatnosti L, M, N NKD-a), i djelatnost ostalih osobnih usluga (djelatnost O NKD-a). Za te djelatnosti postoji samo podatak iz istraživanja o zaposlenosti.

Za ostale djelatnosti postoji cijeli skup različitih metoda istraživanja. Tako se, primjerice, u industriji prikupljaju podaci za jedinice s više od deset zaposlenih, a za manje jedinice ne postoji eksplicitna procjena (osim implicitne procjene da se njihova proizvodnja kreće jednako kao i proizvodnja u obuhvaćenim jedinicama). Pritom nisu obuhvaćeni obrtnici koji se bave industrijskom proizvodnjom. U djelatnosti trgovine do godine 1999. također je primjenjivana granica u odnosu na veličinu jedinica, i to zato da bi se odredile jedinice koje će biti obuhvaćene, ali se poslije godine 1999. primjenjuje metoda uzorka, a posebna istraživanja postoje za pravne osobe i obrtnike. U djelatnosti cestovnog prometa također se primjenjuje puni obuhvat za pravne osobe iznad određene veličine (vezane uz raspoloživa transportna sredstva). Ostale su djelatnosti prometa i veza radi karakteristika (uglavnom velika poduzeća) potpuno obuhvaćene. Godišnjim istraživanjem nisu obuhvaćeni obrtnici.

U djelatnosti ugostiteljstva postoje posebna istraživanja za pravne osobe (obuhvaćene sve relevantne jedinice) i obrtnike (metoda uzorka). U djelatnosti građevinarstva obuhvaćene su pravne osobe sa 20 i više zaposlenih.

Sa druge strane, godišnja statistička izvješća koja prikuplja ZAP za potrebe DZS, odnosno za izračun godišnjeg BDP, ima puni obuhvat. Obuhvaćene su sve pravne osobe po skupinama: poduzetnici, banke i ostali financijski posrednici, osiguravajuća društva, proračunski korisnici i fondovi i neprofitne ustanove. Kao dodatni izvori koriste se podaci Porezne uprave o dohotku obrtnika i procjena stambene rente i proizvodnje u obiteljskim poljoprivrednim kućanstvima. Načelno se isto tako radi o punom obuhvatu. Budući da se ti izvori podataka, a ne podaci granskih statistika, koriste za obračun BDP, smatramo da statistički razlozi za pojavu sive ekonomije nisu značajni¹⁰.

Pod ovu stavku T3 (subjekti nisu registrirani) svrstat ćemo jedino dohodak kućanstava od iznajmljivanja stanova, soba i poslovnih prostora, i to onaj dio koji je registriran kod porezne uprave, ali nije obuhvaćen statističkim istraživanjem.

---

¹⁰ Prema podacima ZAP, riječ je uglavnom o manjim poduzetnicima s manje od 1.000 kn godišnjeg prometa po računima.

Namjerno podcjenjivanje dohotka takvih jedinica svrstat ćemo pod T5, odnosno dohodak neregistriran zbog ekonomskih razloga.

Prema podacima Porezne uprave iz godišnjih prijava poreza na dohodak, dohodak od iznajmljivanja soba i postelja, i dohodak od zakupnina i najamnina u godini 1998. iznosio je 380,2 milijuna kuna. Na iste oblike dohotka u godini 1999. otpadalo je 421,2 milijuna kuna. To je dohodak koji su ostvarila kućanstva neobuhvaćena standardnim statističkim sustavom.

Nezabilježeno zbog ekonomskih razloga (podizvještavanje)-T4

Prijavljena bruto proizvodnja manja od stvarne

Kao polazište za ocjenu prijavljene bruto proizvodnje manje od stvarne poslužila je raščlamba bruto vrijednosti proizvodnje, intermedijarne potrošnje i dodane vrijednosti prema veličini poduzetnika i djelatnosti. Poduzetnici su svrstani u ove razrede: bez zaposlenih, s jednim zaposlenim, sa 2-9 zaposlenih, sa 10-25 zaposlenih, i s više od 25 zaposlenih. Za skupine s jednim, i sa 2-9 zaposlenih po pojedinim djelatnostima, uspoređivana je bruto proizvodnja po zaposlenome (na osnovi punih sati rada), s bruto proizvodnjom po zaposlenome u jedinicama s više od 10 zaposlenih. U slučajevima gdje je bruto proizvodnja po zaposlenome za te jedinice bila manja od bruto proizvodnje po zaposlenome u većim jedinicama, uvedena je pretpostavka da je stvarna bruto vrijednost proizvodnje po zaposlenome jednaka prosjeku prijavljene i bruto proizvodnje po zaposlenome u većim jedinicama (sa 10 i više zaposlenih). Na taj je način dobijena nova procjena bruto vrijednosti proizvodnje. Od općeg modela odstupljeno je jedino u djelatnostima u kojima postoji opravdan razlog da zbog primijenjene tehnologije postoji značajnija razlika u proizvodnosti (vađenje nafte, telekomunikacije, elektroprivreda). Primjenom navedene pretpostavke ukupna je bruto vrijednost na razini gospodarstva povećana za približno 1,65 milijardi kuna u godini 1999., odnosno 1,03 milijardi kuna u godini 1998.

Prijavljen udio međufazne potrošnje veći od stvarnog

Na novu vrijednost bruto proizvodnje izračunan je udio međufazne potrošnje po djelatnostima i veličini. U onim djelatnostima u kojima je udio međufazne potrošnje bio veći kod malih jedinica, uvedena je pretpostavka da je udio međufazne jednak prosjeku prijavljenog udjela međufazne potrošnje i udjela međufazne

potrošnje u većim jedinicama. Kao rezultat navedene pretpostavke međufazna je potrošnja na razini ukupnoga gospodarstva smanjena za oko 700 milijuna kuna. Ukupna korekcija dodane vrijednosti za poduzetnike iznosila bi oko 2,35 milijardi kuna u godini 1999., odnosno 1,75 milijardi kuna u godini 1998. Rezultati obračuna po djelatnostima prikazani su u stupcu 1. u tablici 2. (godina 1998.) i u stupcu 1. u tablici 3. (godina 1999.).

Prijavljeni dohodak manji od stvarnog kod obrtništva

Za utvrđivanje prijavljenog manjeg dohotka kod obrtništva, na razini odjeljka analizirana je dodana vrijednost za obrtnike i za male poduzetnike. U onim djelatnostima, u kojima je dodana vrijednost po obrtniku (uključujući i zaposlenike kod obrtnika) manja od dodane vrijednosti po zaposlenome kod malih poduzetnika, pretpostavljeno je da je stvarna dodana vrijednost po zaposlenome jednaka vaganoj sredini prijavljene dodane vrijednosti po zaposlenome (ponder 75%) i dodane vrijednosti po zaposlenome kod malih poduzetnika (ponder 25%)¹¹. Uvedenom je pretpostavkom dodana vrijednost sektora obrt povećana u godini 1999. za oko 560 milijuna kuna, odnosno 1,2 milijardi kuna u godini 1998. Rezultati po djelatnostima prikazani su u stupcu 2. tablice 2. i 3. Podcijenjeni dohodak od malih poduzetnika (tablica 2. i 3. stupac 1.) i podcijenjeni dohodak od obrta (tablica 2. i 3. stupac 2.) zajedno čine ukupno podcijenjeni dohodak kod malih poduzetnika i obrtnika zbog ekonomskih razloga (podizvještavanja) - T4.

---

¹¹ Kod obrtnika je preko podataka Porezne uprave (i dodatnih podataka) jedino raspoloživa stavka dohotka, odnosno dodane vrijednosti. Kod obračuna BDP tu se primjenjuju koeficijenti (međufazna prema dodanoj) koji vrijede za male poduzetnike, pa su time i relativni odnosi bruto proizvodnje i dodane vrijednosti jednaki). To je razlog zbog kojeg je u prvom koraku korigirana dodana vrijednost, a u drugom su primijenjeni dani koeficijenti.

Tablica 2.

PROCJENA SIVE EKONOMIJE KOJA PROIZLAZI IZ
 PODCIJENJENOG DOHOTKA KOD MALIH
 PODUZETNIKA I OBRTA (T4) U GODINI 1998. U TISUĆAMA KUNA

	Podcijenjeni dohodak - mali poduzetnici	Podcijenjeni dohodak - obrt
	1	2
01 POLJOPRIVREDA,	38.357	47.107
02 ŠUMARSTVO	1.754	2.187
A Poljoprivreda i šumarstvo	40.111	49.294
05 RIBARSTVO	12.579	20.307
B Ribarstvo	12.579	20.307
10 VAĐENJE UGLJENA	0	90
11 VAĐENJE NAFTE I ZEMNOG PLINA	20.688	0
12 VAĐENJE URAN.I TOR. RUDA	0	0
13 VAĐENJE METALNIH RUDA	0	0
14 VAĐENJE OSTALIH RUDA I KAMENA	1.167	1.523
C Rudarstvo i vađenje	21.855	1.613
15 PROIZ. HRANE I PIĆA	90.625	53.427
16 PROIZ. DUH. PR.	3.655	0
17 PROIZ. TEKSTILA	390	8.675
18 PROIZ. ODJEĆE	7.553	7.802
19 PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	1.689	0
20 PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA	3.121	31.158
21 PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR.OD PAPIRA	111	6.506
22 IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	60.162	15.151
23 PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIVATA	264	0

24	PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	29.052	2.857
25	PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	3.442	15.104
26	PROIZV. OST. NEMET. MIN. PROIZVODA	8.087	10.049
27	PROIZVODNJA METALA	4.238	0
28	PROIZV. PROIZ. OD METALA	3.859	49.645
29	PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	3.171	1.696
30	PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	5.339	453
31	PROIZV. EL. STROJEVA I APARATA, D. N.	2.170	1.496
32	PROIZV. RTV I KOM. APAR. I OPREME	23.284	1.023
33	PROIZV. MED., PREC., OPT. INSTR., SATOVA	1.358	5.701
34	PROIZV. MOTORNIH VOZ.	2.564	409
35	PROIZ. OSTALIH PRIJ. SREDSTAVA	8.032	750
36	PROIZV. NAMJEŠTAJA, PRER.IND., D. N.	6.481	26.738
37	RECIKLAŽA	16.106	350
D	Prerađivačka djelatnost	284.753	238.989
40	OPSKRBA EL. EN.	1.622	179
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	1.392	0
E	Opskrba el.energijom	3.014	179
45	GRAĐEVINARSTVO	204.719	92.156
F	Građevinarstvo	204.719	92.156
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	130.975	69.899
51	TRGOVINA NA VELIKO	410.977	10.978

52	TRG. NA MALO	93.944	279.525
G	Trgovina	635.896	360.401
55	HOTELI I RESTORANI	43.363	0
H	Hoteli i restorani	43.363	0
60	KOPNENI PRIJEVOZ	94.520	141.894
61	VODENI PRIJEVOZ	14.387	14.561
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	5.277	0
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	128.446	9.881
64	POŠTA I TELEKOM.	2.723	372
I	Transport i veze	245.353	166.709
65	FINANC. POSRED.	6.894	24.289
66	OSIGURANJE I MIR. FONDOVI	0	2.244
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	27.472	1.575
J	Financijske usluge	34.366	28.108
70	POSL. NEKRETNINAMA	13.312	10.070
71	IZNAJM. STROJEVA	13.341	23.156
72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	18.843	6.771
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVITAK	4.709	1.151
74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	106.420	129.314
K	Poslovne usluge	156.626	170.462
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	0	0
L	Javna uprava	0	0
80	OBRAZOVANJE	17.844	966
M	Obrazovanje	17.844	966
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I SOC.SKRB	18.053	38.932
N	Zdravstvo	18.053	38.932
90	UKLANJ. OTPAD. VODA, I SL. DJEL.	4.121	65
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	713	9.608

92	REKREACIJSKE, KUL. I SPORT. DJEL.	19.631	12.430
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	8.491	30.330
O	Ostale usluge	32.956	52.434
	Ukupno	1.751.488	1.220.549

Tablica 3.

PROCJENA SIVE EKONOMIJE KOJA PROIZLAZI IZ
PODCIJENJENOG DOHOTKA KOD MALIH PODUZETNIKA
I OBRTA (T4) U GODINI 1999. U TISUĆAMA KUNA

	Podcijenjeni dohodak - mali pod.	Podcijenjeni dohodak - obrt	
01	POLJOPRIVREDA,	24.676	18.539
02	ŠUMARSTVO	2.206	0
A	Poljoprivreda i šumarstvo	26.882	18.539
05	RIBARSTVO	7.352	26.307
B	Ribarstvo	7.352	26.307
10	VAĐENJE UGLJENA	0	0
11	VAĐENJE NAFTE I ZEMNOG PLINA	8.744	0
12	VAĐENJE URAN.I TOR. RUDA	0	0
13	VAĐENJE METALNIH RUDA	0	0
14	VAĐENJE OSTALIH RUDA I KAMENA	4.709	447
C	Rudarstvo i vađenje	13.453	447
15	PROIZ. HRANE I PIĆA	106.297	0
16	PROIZ. DUH. PR.	422	0
17	PROIZ. TEKSTILA	988	3.523
18	PROIZ. ODJEĆE	35.148	3.346
19	PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	2.880	0
20	PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA	7.606	16.387

21	PROIZV. CELUL., PAPIRA		
	I PR.OD PAPIRA	5.239	2.159
22	IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	97.636	11.358
23	PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIV.	584	2
24	PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	41.549	1.778
25	PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	22.022	6.609
26	PROIZV. OST. NEMET. MIN.PROIZVODA	22.404	4.229
27	PROIZVODNJA METALA	3.635	0
28	PROIZV. PROIZ.OD METALA	12.102	32.519
29	PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	2.349	446
30	PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	6.738	344
31	PROIZV. EL. STROJEVA I APARATA, D. N.	11.392	760
32	PROIZV. RTV I KOM. APAR. I OPREME	41.369	476
33	PROIZV. MED., PREC., OPT. INSTR., SATOVA	2.544	4.677
34	PROIZV. MOTORNIH VOZ.	5.457	0
35	PROIZ. OSTALIH PRIJ. SREDSTAVA	11.943	1.059
36	PROIZV. NAMJEŠTAJA, PRER.IND., D. N.	9.548	9.982
37	RECIKLAŽA	13.339	179
D	Prerađivačka djelatnost	463.191	99.833
40	OPSKRBA EL. EN.,	10.619	171
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	1.955	0

E	Opskrba el.energijom	12.574	171
45	GRAĐEVINARSTVO	99.888	44.196
F	Građevinarstvo	99.888	44.196
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	191.307	43.922
51	TRGOVINA NA VELIKO	687.831	4.236
52	TRG. NA MALO	61.957	94.635
G	Trgovina	941.096	142.793
55	HOTELI I RESTORANI	68.868	0
H	Hoteli i restorani	68.868	0
60	KOPNENI PRIJEVOZ	107.555	59.951
61	VODENI PRIJEVOZ	22.056	5.080
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	10.891	0
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	130.739	5.947
64	POŠTA I TELEKOM.	1.789	495
I	Transport i veze	273.030	71.473
65	FINANC. POSRED.	84.278	7.571
66	OSIGURANJE I MIR. FONDOVI	0	0
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	30.168	1.631
J	Financijske usluge	114.446	9.202
70	POSL. NEKRETNINAMA	21.777	20.300
71	IZNAJM. STROJEVA	54.271	20.681
72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	55.746	5.684
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVITAK	5.754	0
74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	108.785	67.913
K	Poslovne usluge	246.333	114.578
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	0	0
L	Javna uprava	0	0
80	OBRAZOVANJE	17.503	787
M	Obrazovanje	17.503	787
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA		

	I SOC.SKRB	8.491	4.910
N	Zdravstvo	8.491	4.910
90	UKLANJ. OTPAD. VODA, I SL. DJEL.	4.647	266
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	799	8.526
92	REKREACIJSKE, KUL. I SPORT. DJEL.	56.613	8.884
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	9.142	9.016
O	Ostale usluge	71.201	26.692
	Ukupno	2.364.309	559.927

Nezabilježeno zbog ekonomskih razloga (subjekti nisu registrirani)-T5

Metoda tržišta rada

Kao glavnom metodom za utvrđivanje neslužbenog gospodarstva zbog neregistriranja subjekata (u ovom slučaju zaposlenosti) koristili smo se rezultatima analize podataka o zaposlenosti iz ankete o radnoj snazi i podataka o zaposlenosti iz godišnjih statističkih izvješća koja služe kao podloga za obračun BDP.

Prvi je problem pri usporedbi predstavljala metoda nacrtu uzorka koja nije bila identična u svim godinama provođenja ankete (1996.-2000). Za razdoblje do godine 1999. korišteni su rezultati popisa iz godine 1991. i prepopis na određenim područjima da bi se utvrdile promjene do kojih je došlo od 1991. do razdoblja provođenja ankete. Nisu bila obuhvaćena prije okupirana područja. Projekcijom rezultata prepopisa i ankete na ukupan obuhvaćeni teritorij dobijen je obuhvaćeni broj od oko 4 milijuna stanovnika. Od godine 2000. dalje koristi se registrom elektroprivrede za definiranje nacrtu uzorka kojim se dobiva kvalitetnija procjena za ukupan broj stanovnika od oko 4,37 milijuna stanovnika, što je blizu prethodnim rezultatima popisa stanovništva iz godine 2001., ali su neke od ostalih značajki različite (prosječan broj članova kućanstva po kućanstvu, regionalna distribucija). Nažalost, konačni će rezultati popisa biti raspoloživi tek na početku godine 2002. Nakon toga, DZS-u preporučujemo da u skladu s demografskim kretanjima rekonstruira ukupnu populaciju u prijašnjim godinama i da revidira i podatke za prijašnje godine. Smatramo da će socioekonomska i regionalna distribucija biti na taj način kvalitetnije procijenjena za traženo razdoblje, nego što je to bio slučaj s oslanjanjem na rezultate popisa iz godine 1991. i prepopisa.

U međuvremenu korekcija podataka za prijašnja razdoblja (osim 2000.) napravljena je na sljedeći način:

(1) Za godinu 2000. pretpostavljeno je da se podaci o broju zaposlenih preko Ankete o radnoj snazi ne mijenjaju.

(2) Korištenjem službenih podataka o kretanju zaposlenosti po djelatnostima napravljena je procjena koliko bi zaposlenih bilo u godini 1999. da je obuhvaćen ukupan teritorij RH i da je dizajn uzorka bio isti kao u godini 2000. Time je eksplicitno pretpostavljeno da se zaposlenost preko Ankete o radnoj snazi kreće jednako kao službena zaposlenost. Upozoravamo na činjenicu da se takvi podaci ne mogu interpretirati samo kao zaposlenost na prije okupiranim područjima, jer je drugačiji dizajn uzorka utjecao i na sektorsku raspodjelu zaposlenosti. Ako bismo ipak rezultate interpretirali tako da pretpostavimo da se radi samo o zaposlenosti (i o ukupnom broju stanovnika) na prije okupiranim područjima, mogli bismo zaključiti da je od oko 380 tisuća neobuhvaćenih stanovnika, zaposleno njih oko 70 tisuća, da je aktivno oko 100 tisuća, odnosno da je stopa nezaposlenih na tome području veća od prosjeka i da iznosi oko 30%.

(3) Osim razlike na razini ukupno, ovim smo dobili i procjenu utjecaja drugačijeg dizajna Ankete na gransku strukturu zaposlenosti.

(4) Podaci za godine 1996. i 1997., kad se Anketa odnosila na samo jedan mjesec (lipanj odnosno studeni), a ne na prosjek godine, podaci su svedeni na prosjek godine korištenjem indeksa službene zaposlenosti (studeni 1996 na prosjek godine 1996., i lipanj 1997. na prosjek godine 1997.).

(5) Korigiranim podacima za godinu 1996. i 1997., i izvornim anketnim podacima iz godine 1998. pribrojena je razlika iz 2) i 3) s tim da je kretanje **razlike** po godinama aproksimirano kretanjem podataka o službenoj zaposlenosti.

(6) Korištenjem podataka o broju zaposlenih preko Ankete i ostvarenim satima rada za zaposlenike s punim radnim vremenom i zaposlenike na osnovi sati rada dobijena je procjena zaposlenih preko Ankete na osnovi ekvivalenta zaposlenika s punim radnim vremenom.

(7) Zbog manjkavosti o službenoj statistici o broju zaposlenih u djelatnosti javna uprava (ne obuhvaća vojsku, iako su sredstva zaposlenih uključena u BDP) pretpostavljeno je da u toj djelatnosti nema razlike u broju zaposlenih¹².

---

¹² Procijenjeni broj zaposlenih u vojsci od oko 70.000 potvrđuje konzistentnost podataka preko radne snage.

U narednom se koraku broj zaposlenih po djelatnostima iz Ankete o radnoj snazi uspoređivan s brojem zaposlenih iz godišnjih izvješća koja se koriste za obračun BDP, i to podacima na osnovi sati rada, odnosno punog radnog vremena. Za razliku je pretpostavljeno da se radi o neregistriranim (neprijavljenim) zaposlenicima. Budući da su rezultati Ankete pouzdani jedino na razini područja djelatnosti (razina slova), usporedba je bila moguća jedino na toj razini. No, da bismo dobili procjenu o neregistriranoj zaposlenosti na razini odjeljka NKD, u svakom smo području razliku raspodijelili po odjeljcima na osnovi broja zaposlenih u malim jedinicama (mali poduzetnici, vlasnici obrta i njihovi zaposlenici). Na taj je način pretpostavljeno da oni odjeljci u kojima ima više manjih jedinica obuhvaćaju razmjerno više neregistriranih zaposlenika.

Neregistriranim zaposlenicima pridružena je vrijednost bruto proizvodnje, međufazne potrošnje i dodane vrijednosti po zaposleniku koju su ostvarili mali poduzetnici u istoj djelatnosti sa 2-9 zaposlenih.

Ovom je metodom procijenjena siva ekonomija koja proizlazi iz neregistrirane zaposlenosti. Bruto dodana vrijednost stvorena takvim radom iznosi oko 7,4 milijardi kuna u godini 1999., odnosno 8,2 milijardi kuna u godini 1998., iz čega proizlazi da je taj oblik sive ekonomije (T5) prevladavajući u Republici Hrvatskoj.

Rezultati po djelatnostima prikazani su u tablici 4. (godina 1998.) i tablici 5. (godina 1999.)

Tablica 4.

PROCJENA SIVE EKONOMIJE KOJA PROIZLAZI IZ
 NEREGISTRIRANE ZAPOSLENOSTI U GODINI 1998. (T5)

	Registrirani broj zaposlenih u malim jedinicama	Razlika u broju zaposlenih između ankete i reg. zaposlenosti	Siva ekonomija vezana uz neregistriranu zaposlenost u tisućama kuna
01 POLJOPRIVREDA,	7.698	0	0
02 ŠUMARSTVO	555	0	0
A Poljoprivreda i šumarstvo	8.253	0	0
05 RIBARSTVO	3.486	0	0
B Ribarstvo	3.486	0	0
10 VAĐENJE UGLJENA	6	1	0
11 VAĐENJE NAFTE I ZEM. PLINA 2		0	0

12	VAĐENJE URAN.I TOR. RUDA0		0	0
13	VAĐENJE METALNIH RUDA 67		10	0
14	VAĐENJE OSTALIH RUDA			
	I KAMENA	573	89	10.369
C	Rudarstvo i vađenje	648	100	10.369
15	PROIZ. HRANE I PIĆA	12.472	1.926	258.089
16	PROIZ. DUH. PR.	2	0	135
17	PROIZ. TEKSTILA	3.559	550	24.343
18	PROIZ. ODJEĆE	9.203	1.421	65.229
19	PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	4.608	712	43.644
20	PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA	7.983	1.233	77.346
21	PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR.OD PAPIRA	1.547	239	21.671
22	IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	6.546	1.011	100.025
23	PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIV.	2	0	0
24	PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	1.062	164	26.890
25	PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	4.051	626	47.114
26	PROIZV. OST. NEMET. MIN.PROIZVODA	3.371	521	33.216
27	PROIZVODNJA METALA	884	137	10.470
28	PROIZV. PROIZ.OD METALA	14.219	2.196	140.556
29	PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	2.658	411	35.729
30	PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	1.368	211	17.851
31	PROIZV. EL. STROJEVA			

	I APARATA, D. N.	1.658	256	19.896
32	PROIZV. RTV I KOM. APAR.			
	I OPREME	857	132	21.022
33	PROIZV. MED., PREC., OPT.			
	INSTR., SATOVA	1.488	230	20.416
34	PROIZV. MOTORNIH VOZ.	243	38	3.538
35	PROIZ. OSTALIH PRIJ.			
	SREDSTAVA	1.423	220	13.736
36	PROIZV. NAMJEŠTAJA,			
	PRER.IND., D. N.	4.287	662	34.912
37	RECIKLAŽA	570	88	12.031
D	Prerađivačka djelatnost	84.061	12.984	1.027.859
40	OPSKRBA EL. EN.	203	31	6.445
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE			
	I DISTRIBUCIJA VODE	1.246	192	13.507
E	Opskrba el.energijom	1.449	224	19.952
45	GRAĐEVINARSTVO	58.240	11.349	688.715
F	Građevinarstvo	58.240	11.349	688.715
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	12.546	2.976	321.975
51	TRGOVINA NA VELIKO	55.465	13.156	1.140.571
52	TRG. NA MALO	69.719	16.537	951.780
G	Trgovina	137.730	32.668	2.414.326
55	HOTELI I RESTORANI	47.247	10.268	446.256
H	Hoteli i restorani	47.247	10.268	446.256
60	KOPNENI PRIJEVOZ	19.338	8.586	904.614
61	VODENI PRIJEVOZ	547	243	71.984
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	27	12	3.155
63	PRATEĆE I POMOĆNE			
	DJEL. U PRIJEVOZU	6.259	2.779	309.841
64	POŠTA I TELEKOM.	116	52	8.205
I	Transport i veze	26.287	11.672	1.297.799
65	FINANC. POSRED.	594	530	81.585
66	OSIGURANJE I			

	MIR. FONDOVI	108	96	0
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	1.172	1.046	81.958
J	Financijske usluge	1.874	1.672	163.543
70	POSL.NEKRETNINAMA	1.547	204	26.584
71	IZNAJM. STROJEVA	1.927	254	52.765
72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	4.010	528	48.066
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVITAK	996	131	15.112
74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	36.823	4.849	386.069
K	Poslovne usluge	45.303	5.966	528.595
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	0	0	0
L	Javna uprava	0	0	0
80	OBRAZOVANJE	2.094	3.846	261.444
M	Obrazovanje	2.094	3.846	261.444
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I SOC.SKRB	9.080	14.017	875.393
N	Zdravstvo	9.080	14.017	875.393
90	UKLANJ. OTPAD. VODA, I SL. DJEL.	1.256	639	45.466
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	440	224	26.921
92	REKREACIJSKE, KUL. I SPORT. DJEL.	3.403	1.731	126.513
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	13.331	6.782	303.135
O	Ostale usluge	18.430	9.377	502.035
95	PRIV. KUĆ. SA ZAP. OSOBLJEM	5.646	1.276	0
	Ukupno	449.828	113.228	8.236.286

Tablica 5.

PROCJENA SIVE EKONOMIJE KOJA PROIZLAZI IZ
 NEREGISTRIRANE ZAPOSLENOSTI U GODINI 1999. (T5)

	Registrirani broj zaposlenih u malim jedinicama	Razlika u broju zaposlenih između ankete i reg. zaposlenosti	Siva ekonomija vezana uz nereg. zaposl. u tisućama kuna
01 POLJOPRIVREDA,	7.846	0	0
02 ŠUMARSTVO	588	0	0
A Poljoprivreda i šumarstvo	8.434	0	0
05 RIBARSTVO	3.915	0	0
B Ribarstvo	3.915	0	0
10 VAĐENJE UGLJENA	5	2	0
11 VAĐENJE NAFTE I ZEM. PLINA	4	1	0
12 VAĐENJE URAN.I TOR. RUDA	0	0	0
13 VAĐENJE METALNIH RUDA	43	13	0
14 VAĐENJE OSTALIH RUDA I KAMENA	639	195	15.292
C Rudarstvo i vađenje	691	211	15.292
15 PROIZ. HRANE I PIĆA	14.462	4.423	442.585
16 PROIZ. DUH. PR.	3	1	560
17 PROIZ. TEKSTILA	3.592	1.099	50.035
18 PROIZ. ODJEĆE	9.140	2.795	-21.875
19 PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	4.727	1.446	67.453
20 PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA,	7.888	2.413	120.832
21 PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR.OD PAPIRA	1.546	473	42.466
22 IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	6.753	2.065	220.841
23 PROIZV. KOKSA,			

	I NAFTAJNIH DERIV.	3	1	0
24	PROIZVODNJA KEM.			
	I KEM.PROIZVODA	1.234	377	73.570
25	PROIZV.PROIZVODA OD			
	GUME I PLASTIKE	4.352	1.331	110.205
26	PROIZV. OST. NEMET.			
	MIN.PROIZVODA	3.118	954	82.751
27	PROIZVODNJA METALA	936	286	20.403
28	PROIZV. PROIZ.			
	OD METALA,	14.328	4.382	281.892
29	PROIZVODNJA STROJEVA			
	I UR., D. N.	2.937	898	74.673
30	PROIZVODNJA UR.			
	STROJEVA I RAČUNALA	1.298	397	32.846
31	PROIZV. EL. STROJEVA			
	I APARATA, D. N.	1.804	552	53.361
32	PROIZV. RTV I KOM.			
	APAR. I OPREME	854	261	56.211
33	PROIZV. MED., PREC.,			
	OPT. INSTR., SATOVA	1.523	466	44.255
34	PROIZV. MOTORNIH VOZ.	229	70	7.080
35	PROIZ. OSTALIH PRIJ.			
	SREDSTAVA	1.638	501	44.322
36	PROIZV. NAMJEŠTAJA,			
	PRER.IND., D. N.	4.455	1.363	71.711
37	RECIKLAŽA	562	172	22.266
D	Prerađivačka djelatnost	87.382	26.726	1.898.441
40	OPSKRBA EL. EN.	284	87	8.502
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE I			
	DISTRIBUCIJA VODE	1.454	445	36.609
E	Opskrba el.energijom	1.738	532	45.111
45	GRAĐEVINARSTVO	55.906	10.296	699.052
F	Građevinarstvo	55.906	10.296	699.052

50	TRGOVINA MOT. VOZ.	13.276	2.287	282.660
51	TRGOVINA NA VELIKO	60.538	10.428	935.594
52	TRG. NA MALO	69.543	11.979	653.717
G	Trgovina	143.357	24.694	1.871.972
55	HOTELI I RESTORANI	47.914	6.390	300.301
H	Hoteli i restorani	47.914	6.390	300.301
60	KOPNENI PRIJEVOZ	19.550	4.811	487.243
61	VODENI PRIJEVOZ	610	150	38.199
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	43	11	3.745
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	6.458	1.589	177.317
64	POŠTA I TELEKOM.	133	33	5.806
I	Transport i veze	26.794	6.594	712.309
65	FINANC. POSRED.	1.208	1.285	165.696
66	OSIGURANJE I MIR. FONDOVI	202	215	0
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	1.399	1.488	107.047
J	Financijske usluge	2.809	2.987	272.743
70	POSL. NEKRETNINAMA	1.666	36	4.401
71	IZNAJM. STROJEVA	2.083	45	10.911
72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	4.372	95	9.876
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVITAK	862	19	2.056
74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	40.599	887	71.280
K	Poslovne usluge	49.582	1.083	98.524
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	121	155	0
L	Javna uprava	121	155	0
80	OBRAZOVANJE	2.217	5.041	319.064
M	Obrazovanje	2.217	5.041	319.064
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I SOC.SKRB	11.651	13.439	936.998
N	Zdravstvo	11.651	13.439	936.998

90	UKLANJ. OTPAD. VODA,			
	I SL. DJEL.	1.357	333	41.880
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	440	108	15.503
92	REKREACIJSKE, KUL.			
	I SPORT. DJEL.	3.802	932	82.416
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	13.692	3.357	157.665
O	Ostale usluge	19.291	4.730	297.463
95	PRIV. KUĆ. SA			
	ZAP. OSOBLJEM	7.193	-2.070	0
P	Privatna kućanstva			
	s zaposlenim osobljem	7.193	-2.070	0
	<i>Ukupno</i>	<i>468.995</i>	<i>100.807</i>	<i>7.467.270</i>

Neprijavljeni dohodak od iznajmljivanja soba, stanova i poslovnog prostora

U području T3 nalazi se dohodak koji su iznajmljivači prijavili u poreznoj prijavi, ali koji nije obuhvaćen u statističkim istraživanjem. U ovom se dijelu radi o ostvarenom, a neprijavljenom dohotku iznajmljivača.

Prema podacima o ostvarenom broju noćenja, i procjeni cijene noćenja (15 DEM) procijenjen je ukupan iznos prihoda od iznajmljivanja soba turistima. Na iznos ukupnih prihoda primijenjen je udio međufazne potrošnje kod malih jedinica koje se bave uslugama smještaja da bi se dobio preostali dohodak, odnosno dodana vrijednost. Od tako procijenjene dodane vrijednosti oduzet je iznos prijavljenih dohodaka (vidi stavku T3). U skladu s tim valjalo bi dohodak iznajmljivača uvećati za 88,1 milijun kuna u godini 1998., odnosno 67,9 milijun kuna u godini 1999. na ime neprijavljenog dohotka (T5) i za taj bi iznos valjalo uvećati vrijednosti sive ekonomije prikazane u tablicama 4. i 5.

Neformalni sektor (neregistrani subjekti, podizvještavanje)-T6

Ovoj bi skupini neformalnog sektora, osim ostalih stavki, pripadao i dohodak ostvaren od poljoprivrede, a neobuhvaćen službenim podatkom o BDP. Budući da se u RH sadašnji podatak o dohotku obiteljskih poljoprivrednih kućanstava dobiva

na osnovi proizvedenih količina (koje su rezultat višegodišnjeg redovitog istraživanja) zasad nemamo dodatnih podataka o eventualnoj podcijenjenosti te kategorije dohotka. Anketom o poljoprivrednim kućanstvima koju će DZS uskoro provesti bit će osigurani dodatni inputi za verifikaciju postojeće metodologije i rezultata. U ovom trenutku postoje samo neka istraživanja o veličini sive ekonomije u poljoprivredi koja se koriste određenim pretpostavkama opravdanost kojih će biti moguće verificirati tek nakon dobivanja rezultata iz Ankete o poljoprivrednim kućanstvima u godini 2002.

U skupinu neformalnog gospodarstva ulazile bi i osobe s dodatnim poslom (uglavnom samozaposleni), i jedinice koje dio proizvodnih aktivnosti čak i prijavljuju poreznim vlastima, ali nisu formalno registrirane¹³. Do zaključno godine 1998. dohodak od povremenog autorskog rada i na osnovi ugovora o djelu nije bio obuhvaćen u službeni BDP. No, u statistička godišnja izvješća za godinu 1999. dodano je pitanje o tim kategorijama dohotka i oni su tretirani kao sastavna stavka naknada zaposlenika u jedinicama koje angažiraju taj proizvodni faktor. Za procjenu tih kategorija u godini 1998. korišteno je istraživanje iz godine 1999., gdje postoje i podaci za prethodnu godinu.

Nelegalne aktivnosti-T7

Poseban oblik neobuhvaćenog dohotka odnosi se na dohodak stvoren nelegalnim aktivnostima. Obuhvaćene su ove kategorije nelegalnih aktivnosti: distribucija droga, prostitucija, ilegalni tranzit ljudi i nezakonito korištenje autorskih prava. Za procjenu izdataka kućanstava za drogu korišteni su podaci o broju liječenih ovisnika, i procjena ukupnog broja osoba koje konzumiraju drogu po pojedinim vrstama droga¹⁴. Za liječene ovisnike procijenjeno je da svaki dan konzumiraju drogu, a za ostale korisnike da drogu upotrebljavaju jednom mjesečno. Ukupna potrošnja droge po toj procjeni u RH u godini 1999. iznosila bi 333,8 milijuna kuna, odnosno 295,9 milijuna kuna u godini 1998.

Kod procjene dohotka ostvarenog prostitucijom pretpostavljeno je da je u RH aktivno oko 1000 prostitutki, i to prosječno 250 radnih dana godišnje, pa je procijenjena prosječna cijena od 150 DEM. Prema toj procjeni ukupan dohodak koji ostvaruju prostitutke (uz pretpostavku da je međufazna potrošnja zanemariva) godini u 1998. iznosio bi 135,7 milijuna kuna, a u godini 1999. 145,3 milijuna

---

¹³ Takve se jedinice mogu svrstati i u T4.

¹⁴ U procjeni veličine nelegalne ekonomije u Hrvatskoj korištena su službena izvješća i stručne ocjene nadležnih u MUP Republike Hrvatske.

kuna. Ovo je u usporedbi s nekim drugim zemljama konzervativna procjena, ali smo skloniji procjeni donje granice¹⁵.

U posljednje se vrijeme teritorij RH sve više koristi za ilegalno krijumčarenje ljudi iz različitih slabije razvijenih zemalja u EU. Naknada koju pritom uzimaju domaći posrednici varira ovisno o vrsti usluge koja se pruža, o načinu prijevoza, o zemlji porijekla i odredišta. U razgovoru sa stručnim osobama procijenjeno je da je prosječna naknada oko 500 DEM. Ta je cijena korištena uz godišnje podatke nelegalnih migranata za procjenu ukupnog dohotka koji tom aktivnošću ostvare domaći posrednici. Ukupan bi dohodak od te aktivnosti u godini 1998. iznosio 13,4 milijuna kuna, a u godini 1999. iznosio bi 23,9 milijuna kuna.

Četvrti bi segment nelegalnih aktivnosti činili neovlašteno umnožavanje i prodaja različitih audiovizuelnih medija (CD i audio i videokaseta). Za procjenu dohotka od tih aktivnosti korišten je podatak o broju zaplijenjenih medija i prosječnoj cijeni. Samo na osnovi tih podataka procijenjena je izrazito niska razina ostvarenih prihoda (godišnje manje od 3 milijuna kuna), pa se očekuje poboljšanje procjene na osnovi ocjene policijskih stručnjaka o odnosu zaplijenjenih količina i ukupne prodaje.

Ukupni bi dohodak od nelegalnih aktivnosti (po ovim veoma konzervativnim procjenama) iznosio godišnje oko 500 milijuna kuna, odnosno oko 0,3% službenog BDP.

Ostali oblici neobuhvaćanja BDP - T8

Stambena izgradnja u vlastitoj režiji kućanstava

Jedan od ostalih oblika podcijenjivanja stvarne veličine neslužbenog gospodarstva jest gradnja stambenih objekata u vlastitoj režiji. Naime, prema metodologiji sustava SNA 1993., ako fizička osoba iz sektora kućanstava (isključeni obrtnici i mala poduzeća) izvodi građevinske radove u samostalnoj režiji u sustavu valja imputirati vrijednost građevinskih radova, odnosno oduzeti intermedijarnu potrošnju (troškovi građenja). Razlika se naziva imputiranim dohotkom sektora kućanstava po osnovi samostalne stambene izgradnje.

Za izračun vrijednosti izgradnje u vlastitoj režiji korišteni su rezultati Godišnjeg statističkog izvještaja za građevine u godinama 1998. i 1999., koje su

---

¹⁵ Jedan je dio takvih aktivnosti vjerojatno službeno zabilježen, ali u okviru drugih djelatnosti (npr. saloni za masažu i slično).

izgrađene u režiji privatnih vlasnika (GRAD-11a), koji ispunjavaju nadležna županijska tijela.

Na osnovi vrijednosti građevinskih radova za koje su investitori fizičke osobe napravljena je procjena da je 10% tih investicija izvedeno u vlastitoj režiji. Tako procijenjene vrijednosti dodane su na bruto vrijednost proizvodnje djelatnosti graditeljstva iz obračuna BDP za godine 1998. i 1999. Procjena međufazne potrošnje izračunana je uz pretpostavku istog udjela međufazne potrošnje u bruto vrijednosti proizvodnje, kao kod malih poduzetnika i obrtnika.

Ukupna korekcija djelatnosti graditeljstva s tog naslova iznosi 82,3 milijuna kuna za godinu 1998. odnosno 80,1 milijuna u godini 1999.

Napojnice

U skladu s Eurostatovim pristupom napravljena je u djelatnosti hoteli i restorani dodatna procjena vrijednosti napojnica.

Na osnovi podataka turističkih ureda koji turistima na upit o napojnicama za ugostiteljske usluge sugeriraju da se po računu ostavi 5 do 10 kuna napojnice procijenjen je i taj dio neobuhvaćenog u obračunu BDP za godinu 1998. i 1999.

U paragrafu 7.33. Nadnice i plaće u gotovini (novcu) SNA 93. stavak "e" navodi da: "Provizije, nagrade i napojnice koje zaposlenici prime od neke treće osobe; navedeno bi se trebalo tretirati kao plaćanje za usluge učinjene od radnika u ime poduzeća koje ga je zaposlilo te bi se zato trebalo uključiti u proizvod i bruto dodanu vrijednost poduzeća."

Za procjenu iznosa napojnica korišteni su podaci o ukupnom prometu u restoranima i barovima, promet u određenim vrstama restorana, i iznos prosječne potrošnje.

S tog je naslova bruto dodana vrijednost djelatnosti hotela i restorana korigirana u godini 1998. za 41,8 milijuna kuna, a u godini 1999. za 42,8 milijuna kuna.

Ukupna siva ekonomija u RH - umjesto zaključka

U skladu s gore navedenim metodama, ukupna bi siva ekonomija u RH godine 1998. iznosila 12.248,2 milijuna kuna. To je 11,1% od službene bruto dodane vrijednosti obračunane po bazičnim cijenama, odnosno 8,9% službenog BDP koji, osim dodane vrijednosti po bazičnim cijenama, obuhvaća i sve poreze i subvencije

na proizvode koji nisu raspoređeni po djelatnostima (Tablica 6.). U godini 1999. siva bi ekonomija po procjeni iznosila 11.508,3 milijuna kuna, a to iznosi 10,12% od bruto dodane vrijednosti po bazičnim cijenama, odnosno oko 8,1% službenog BDP (Tablica 7.).

Ovu bismo procjenu, zbog korištenih pretpostavki, mogli označiti kao konzervativnu, odnosno kao donju granicu procjene. Takvu bi procjenu i službena statistika morala primijeniti, jer za verificiranje nekih drugih procjena i distribuciju veličine sive ekonomije po djelatnostima u ovom trenutku nema dovoljno pouzdanih pokazatelja. Poboľjšanjem izvora podataka i metoda obrade jedan će dio sive ekonomije (statistički aspekt) nestati, a na nadležnim je državnim institucijama da sivu ekonomiju koja je posljedica ekonomskog aspekta i nelegalnih aktivnosti suzbije i da na taj način omoguće kvalitetnije praćenje gospodarskih aktivnosti.

Tablica 6.

PROCJENA UKUPNE SIVE EKONOMIJE U GODINI 1998.
U TISUĆAMA KUNA

	Ukupno siva ekonomija klasificirana kao T4+T5	Ukupno službeno registrirana dodana vrijednost	Siva ekonomija kao postotak službeno reg. dodane vrijednosti
	1	2	3=1/2*100
01 POLJOPRIVREDA,	85.464	9.905.924	0,86%
02 ŠUMARSTVO	3.941	755.684	0,52%
A Poljoprivreda i šumarstvo	89.405	10.661.608	0,84%
05 RIBARSTVO	32.886	238.903	13,77%
B Ribarstvo	32.886	238.903	13,77%
10 VAĐENJE UGLJENA	90	24.124	0,37%
11 VAĐENJE NAFTE I ZEMNOG PLINA	20.688	307.571	6,73%
12 VAĐENJE URAN. I TOR. RUDA	0	0	0,00%
13 VAĐENJE METALNIH RUDA	0	25	0,00%

14	VAĐENJE OSTALIH RUDA			
	I KAMENA	13.059	310.753	4,20%
C	Rudarstvo i vađenje	33.836	642.473	5,27%
15	PROIZ. HRANE I PIĆA	402.141	4.693.430	8,57%
16	PROIZ. DUH. PR.	3.790	455.990	0,83%
17	PROIZ. TEKSTILA	33.407	532.676	6,27%
18	PROIZ. ODJEĆE	80.584	1.257.202	6,41%
19	PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	45.333	364.894	12,42%
20	PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA,	111.626	805.750	13,85%
21	PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR.OD PAPIRA	28.287	472.740	5,98%
22	IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	175.338	1.374.389	12,76%
23	PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIV.	264	3.135.387	0,01%
24	PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	58.799	2.962.385	1,98%
25	PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	65.660	683.072	9,61%
26	PROIZV. OST. NEMET. MIN.PROIZVODA	51.352	1.304.539	3,94%
27	PROIZVODNJA METALA	14.708	440.141	3,34%
28	PROIZV. PROIZ. OD METALA,	194.060	1.416.418	13,70%
29	PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	40.596	858.261	4,73%
30	PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	23.644	218.869	10,80%
31	PROIZV. EL. STROJEVA I APARATA, D. N.	23.562	922.149	2,56%
32	PROIZV. RTV I KOM. APAR.			

	I OPREME	45.329	471.928	9,60%
33	PROIZV. MED., PREC., OPT. INSTR., SATOVA	27.475	167.509	16,40%
34	PROIZV. MOTORNIH VOZ.	6.510	213.299	3,05%
35	PROIZ. OSTALIH PRIJ. SREDSTAVA	22.519	1.089.475	2,07%
36	PROIZV. NAMJEŠTAJA, PRER.IND., D. N.	68.131	713.230	9,55%
37	RECIKLAŽA	28.487	107.488	26,50%
D	Prerađivačka djelatnost	1.551.602	24.661.220	6,29%
40	OPSKRBA EL. EN.	8.246	2.930.029	0,28%
41	SKUP. PROČIŠĆIVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	14.900	840.402	1,77%
E	Opskrba el.energijom	23.146	3.770.431	0,61%
45	GRAĐEVINARSTVO	985.590	7.732.129	12,75%
F	Građevinarstvo	985.590	7.732.129	12,75%
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	522.849	1.301.604	40,17%
51	TRGOVINA NA VELIKO	1.562.526	7.391.580	21,14%
52	TRG. NA MALO	1.325.248	5.094.614	26,01%
G	Trgovina	3.410.623	13.787.799	24,74%
55	HOTELI I RESTORANI	489.618	3.581.173	13,67%
H	Hoteli i restorani	489.618	3.581.173	13,67%
60	KOPNENI PRIJEVOZ	1.141.029	3.677.270	31,03%
61	VODENI PRIJEVOZ	100.931	331.334	30,46%
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	8.433	161.411	5,22%
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	448.168	1.575.486	28,45%
64	POŠTA I TELEKOM.	11.300	4.031.704	0,28%
I	Transport i veze	1.709.861	9.777.204	17,49%
65	FINANC. POSRED.	112.767	4.229.629	2,67%
66	OSIGURANJE			

	I MIR. FONDOVI	2.244	545.785	0,41%
67	POM DJEL. U FIN.POSR.111.006		126.256	87,92%
J	Financijske usluge	226.017	4.901.669	4,61%
70	POSL.NEKRETNINAMA	49.966	246.294	20,29%
71	IZNAJM. STROJEVA	89.262	181.311	49,23%
72	RAČUNALNE			
	I SR. DJEL.	73.680	473.145	15,57%
73	ISTRAŽIVANJE			
	I RAZVITAK	20.971	554.504	3,78%
74	OSTALE POSLOVNE			
	DJELATNOSTI	621.803	4.096.276	15,18%
K	Poslovne usluge	855.683	5.551.530	15,41%
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA;			
	OBV.SOC. OS.	0	11.683.987	0,00%
L	Javna uprava	0	11.683.987	0,00%
80	OBRAZOVANJE	280.254	4.944.726	5,67%
M	Obrazovanje	280.254	4.944.726	5,67%
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA			
	I SOC.SKRB	932.377	5.702.356	16,35%
N	Zdravstvo	932.377	5.702.356	16,35%
90	UKLANJ. OTPAD. VODA,			
	I SL. DJEL.	49.652	477.863	10,39%
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	37.242	377.917	9,85%
92	REKREACIJSKE, KUL.			
	I SPORT. DJEL.	158.575	1.243.280	12,75%
93	OSTALE			
	USLUŽNE DJ.I	341.956	586.251	58,33%
O	Ostale usluge	587.425	2.685.312	21,88%
	Ukupno (T4 + T5)	11.208.323	110.359.115	10,16%
	Ostali oblici sive			
	ekonomije (T3, T7 i T8)	1.039.877	110.359.115	0,94%
	Ukupno (T3 + T4 + T5 +			
	+T7 + T8)	12.248.200	110.359.115	11,10%

Tablica 7.

PROCJENA UKUPNE SIVE EKONOMIJE U GODINI 1999.
U TISUĆAMA KUNA

	Ukupno siva ekonomija klasificirana kao T4+T5	Ukupno službeno registrirana dodana vrijednost	Siva ekonomija kao postotak službeno reg. dodane vrijednosti
	1	2	3=1/2*100
01 POLJOPRIVREDA,	43.215	10.295.209	0,42%
02 ŠUMARSTVO	2.206	916.636	0,24%
A Poljoprivreda i šumarstvo	45.421	11.211.845	0,41%
05 RIBARSTVO	33.659	289.348	11,63%
B Ribarstvo	33.659	289.348	11,63%
10 VAĐENJE UGLJENA	0	25.050	0,00%
11 VAĐENJE NAFTE I ZEM. PLINA	8.744	305.131	2,87%
12 VAĐENJE URAN.I TOR. RUDA	0	0	0,00%
13 VAĐENJE METALNIH RUDA	0	1.255	0,00%
14 VAĐENJE OSTALIH RUDA I KAMENA	20.448	272.964	7,49%
C Rudarstvo i vađenje	29.192	604.400	4,83%
15 PROIZ. HRANE I PIĆA	548.882	4.687.191	11,71%
16 PROIZ. DUH. PR.	982	497.990	0,20%
17 PROIZ. TEKSTILA	54.546	535.035	10,19%
18 PROIZ. ODJEĆE;	16.620	1.268.691	1,31%
19 PRERADA KOŽE, IZRADA GAL.I OBUĆE	70.334	364.758	19,28%
20 PRER. DRVA I PROIZV. OD DRVA	144.825	704.949	20,54%
21 PROIZV. CELUL., PAPIRA I PR.OD PAPIRA	49.864	519.891	9,59%
22 IZDAVAČKA I TISK. DJEL.	329.835	1.405.669	23,46%

23	PROIZV. KOKSA, I NAFTNIH DERIV.	586	2.635.236	0,02%
24	PROIZVODNJA KEM. I KEM.PROIZVODA	116.896	3.310.382	3,53%
25	PROIZV. PROIZVODA OD GUME I PLASTIKE	138.836	624.994	22,21%
26	PROIZV. OST. NEMET. MIN.PROIZVODA	109.384	1.439.445	7,60%
27	PROIZVODNJA METALA	24.038	355.320	6,77%
28	PROIZV. PROIZ. OD METALA	326.512	1.366.689	23,89%
29	PROIZVODNJA STROJEVA I UR., D. N.	77.468	767.626	10,09%
30	PROIZVODNJA UR. STROJEVA I RAČUNALA	39.928	247.353	16,14%
31	PROIZV. EL. STROJEVA I APARATA, D. N.	65.513	882.529	7,42%
32	PROIZV. RTV I KOM. APAR. I OPREME	98.056	439.278	22,32%
33	PROIZV. MED., PREC., OPT. INSTR., SATOVA	51.477	165.790	31,05%
34	PROIZV. MOTORNIH VOZ.	12.537	172.219	7,28%
35	PROIZ. OSTALIH PRIJ. SREDSTAVA	57.323	1.224.565	4,68%
36	PROIZV. NAMJEŠTAJA, PRER.IND., D. N.	91.241	713.525	12,79%
37	RECIKLAŽA	35.784	95.681	37,40%
D	Prerađivačka djelatnost	2.461.465	24.424.808	10,08%
40	OPSKRBA EL. EN.	19.292	3.341.830	0,58%
41	SKUP. PROČIŠĆAVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	38.564	875.143	4,41%
E	Opskrba el.energijom	57.856	4.216.973	1,37%
45	GRAĐEVINARSTVO	843.136	6.345.730	13,29%

F	Građevinarstvo	843.136	6.345.730	13,29%
50	TRGOVINA MOT. VOZ.	517.889	1.277.873	40,53%
51	TRGOVINA NA VELIKO	1.627.661	5.979.708	27,22%
52	TRG. NA MALO	810.309	4.634.283	17,49%
G	Trgovina	2.955.860	11.891.865	24,86%
55	HOTELI I RESTORANI	369.169	3.613.824	10,22%
H	Hoteli i restorani	369.169	3.613.824	10,22%
60	KOPNENI PRIJEVOZ	654.749	3.874.529	16,90%
61	VODENI PRIJEVOZ	65.334	245.170	26,65%
62	ZRAČNI PRIJEVOZ	14.636	184.600	7,93%
63	PRATEĆE I POMOĆNE DJEL. U PRIJEVOZU	314.004	1.660.265	18,91%
64	POŠTA I TELEKOM.	8.091	4.350.822	0,19%
I	Transport i veze	1.056.813	10.315.385	10,25%
65	FINANC. POSRED.	257.544	4.924.729	5,23%
66	OSIGURANJE I MIR. FONDOVI	0	584.694	0,00%
67	POM DJEL. U FIN.POSR.	138.846	129.016	107,62%
J	Financijske usluge	396.391	5.638.439	7,03%
70	POSL. NEKRETNINAMA	46.478	467.147	9,95%
71	IZNAJM. STROJEVA	85.863	233.407	36,79%
72	RAČUNALNE I SR. DJEL.	71.306	443.312	16,08%
73	ISTRAŽIVANJE I RAZVITAK	7.810	623.140	1,25%
74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	247.979	3.962.478	6,26%
K	Poslovne usluge	459.436	5.729.483	8,02%
75	JAVNA UPRAVA, OBRANA; OBV.SOC. OS.	0	13.314.272	0,00%
L	Javna uprava	0	13.314.272	0,00%
80	OBRAZOVANJE	337.354	5.753.565	5,86%
M	Obrazovanje	337.354	5.753.565	5,86%
85	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA			

	I SOC.SKRB	950.400	6.724.613	14,13%
N	Zdravstvo	950.400	6.724.613	14,13%
90	UKLANJ. OTPAD. VODA, I SL. DJEL.	46.793	544.559	8,59%
91	DJEL. ČL. ORG., D. N.	24.828	468.230	5,30%
92	REKREACIJSKE, KUL. I SPORT. DJEL.	147.913	1.816.868	8,14%
93	OSTALE USLUŽNE DJ.I	175.823	634.078	27,73%
O	Ostale usluge	395.357	3.463.735	11,41%
	<i>Ukupno (T4 + T5)</i>	<i>10.391.507</i>	<i>113.733.045</i>	<i>9,14%</i>
	Ostali oblici sive ekonomije (T3, T7 i T8)	1.116.793	113.733.045	0,98%
	<i>Ukupno (T3 + T4 + T5+ + T7 + T8)</i>	<i>11.508.300</i>	<i>113.733.045</i>	<i>10,12%</i>

LITERATURA:

1. *Bićanić, Ivo i Katarina Ott*: "Neslužbeno gospodarstvo u Hrvatskoj - uzroci, veličina i posljedice", Financijska praksa 5-6, Zagreb, 1997., str. 765-784.
2. *Blades, W.D.*: "The Hidden Economy and the National Accounts", OECD Economic Outlook, Occasional Studies, 1982., No. 2, str. 28-45.
3. *Broesterhuizen, G.A.A.M.*: "The Unobserved Economy and the National Accounts in the Netherlands: A Sensitivity Analysis", u: Gaertner, Wulf i Wenig, Alois (ur.), 1985 str. 377-391.
4. *Carsen, S.C.*: "The Underground Economy: An Introduction", u: Guide Book to Statistics on the Hidden Economy, Economic Commission for Europe, Statistical Division, Geneva, United Nations, New York, 1992., str. 28-57.
5. *Cassel, Dieter i Cichy, Ulrich*: "The shadow economy and economic policy in East and West: a comparative system approach", u: Alessandrini, S. i Dallago, B. (ur.), 1987., str. 127-145.
6. *Contini, Bruno*: "Labor Market Segmentation and the Development of the Parallel Economy - the Italian Experience", Oxford Economic Papers, Vol. 33, 1981., No. 4, str. 401-412.

7. *Contini, Bruno*: "The Second Economy of Italy", u *The Underground Economy in the United States and Abroad*, (ur.) V. Tanzi, Lexington, 1982. str. 131-159.
8. *Crnković-Pozaić, Sanja*: "Neslužbeno gospodarstvo mjereno radnom snagom", *Financijska praksa*, god. 21, 1997., br. 1-2., str. 169-194.
9. Economic Commission For Europe: "Guide Book to Statistics on the Hidden Economy", Geneve, Economic Commission For Europe, Statistical Division, United Nations, 1992.
10. EUROSTAT: "European System of Account - ESA", 1995.
11. *Feige, Edgar L.*: "Defining and Estimating Underground and Informal Economies: The New Institutional Approach", *World Development*, Vol. 18, No. 7, 1990., str. 989-1002.
1. *Feige, Edgar L.*: "Neslužbena gospodarstva u tranziciji - Nepoštivanje propisa i institucionalne promjene", *Financijska praksa*, 1997., br. 5-6, Zagreb
13. *Flajs, A.*: "Obračun bruto domaćega proizvoda in skrta ekonomija", *IB Revija*, št. 4-5, 1995., str. 17-25.
14. *Franz, Alfred*: "Estimates of the Hidden Economy in Austria on the Basis of Official Statistics", *Review of Income and Wealth*, 31(4), December 1985, str. 325-336.
15. *Hein, Ralf*: "Guidelines for the Pilot Study on Exhaustiveness", First Workshop of the Pilot Project on Exhaustiveness, Luxembourg, 1998.
16. *Lacko Maria*: "The Hidden Economies of Visegrad Countries in International Comparison: A Household Electricity Approach", u: Halpern, i Wyplosz, Ch. (ur), *Hungary: Toward a Market Economy*, Cambridge (Mass.), Cambridge University Press, 1998., str. 1288-1352.
17. *Madžarević, Sanja i Davor Mikulić*: "Mjerenje neslužbenog gospodarstva sustavom nacionalnih računa", *Financijska praksa*, god . 21, br. 1-2., 1997., str. 241-258.
18. *Madžarević, Saša i Davor Mikulić*: "Procjena neslužbenog gospodarstva u poljoprivredi, industriji i trgovini", *Financijska praksa*, god. 21, br. 1-2, 1997., str. 217-230.
19. OECD: "Framework for the Measurement of Unrecorded Economic Activities in Transition Economies", OECD Working Paper, 1997., No. 177, Paris.
20. OECD: "Handbook for Measurement of Underground, Informal and Illegal Activities (Non-observed Economy)", Paris, 2001.
21. *Ott, Katarina*: "Gospodarska politika i neslužbeno gospodarstvo", *Financijska praksa*, god . 21, br. 1-2., 1997., str. 29-44.
22. *Siesto, V.*: "Concepts and Methods Involved in the last Revision of Italy's

- GDP”, u: Guide Book to Statistics on the Hidden Economy, Economic Commission for Europe, Statistical Division, Geneva, United Nations, 1992., str. 152-176.
23. *Smith, S. i Wied-Nebbeling, S.*: “The Shadow Economy in Britain and Germany”, Anglo-German Foundation for the Study of Industrial Society, London, 1986.
  24. *Schneider, Friedrich i Dominik Enste*: “Shadow Economies Around the World: Size, Causes, and Consequences”, IMF Working Paper, 2000., No. 26.
  25. *Tanzi, Vito* (ur): “The Underground Economy in the United States and Abroad”, Lexington (Mass.), Lexington, 1982.
  26. UN: “System of National Accounts 1993”.

Statistički izvori:

1. Radni materijali “Radionice o tromjesečnim nacionalnim računima” Pariz, srpanj 2000.
2. Izvješće o liječenim ovisnicima o drogama u Hrvatskoj u 1999.godini, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2001.
3. Rapid Assesment Project in The Republic of Croatia, UNDCP, October 1998.
4. DZS RH - Izvori i metode, različita izdanja.

ESTIMATE OF UNOFFICIAL ECONOMY IN THE REPUBLIC OF CROATIA
DURING 1998-1999 ACCORDING
TO EUROSTAT APPROACH

Summary

The paper shows the estimate results of grey economy in Croatia during 1998-1999 by activities and forms of grey economy. The fundamental methodology used in size estimate of grey economy is the Eurostat approach. This approach offers the frame for estimate of unofficial economy which is specially adjusted to countries in transition.

The estimate is based on usage of collateral data about employment based on official (administrative) sources and data from labour force inquiry, as well as other numerous additional data sources. In accordance with international recommendations, a special attention is paid to various necessary methodological adjustments of range in order to get,

according to international methodology, comparable value of entire income made on the territory of the Republic of Croatia. Income achieved from illegal activities is shown as separate category.

According to estimate results the entire grey economy of the Republic of Croatia amounted to 12.248,2 million kuna in 1998. This is 11,1 percent of official gross added value calculated by basic prices, or 8,9 percent of official GDP which beside added value by basic prices includes also all taxes and subsidies on products which are not arranged by activities but are shown at the level of national economy. In 1999 grey economy amounted to 11.508,3 million kuna, what amounts to 10,12 percent of gross added value by basic prices, or 8,1 percent of official GDP. The authors define the estimate by conservative or lower limit of estimate. According to results, dominant form of grey economy in the Republic of Croatia represents income by the basis of unregistered work .

For the size of entire grey economy it is necessary to correct official gross domestic product. Numerous economic indicators necessary for conducting economic policy also change after the grey economy inclusion.